

'Een veilige
schuilplaats'

Het verhaal van Jim Fee, die in de laatste winter van de tweede wereldoorlog een veilig onderkomen vond in de boerderij van Moeder van Ophoven en haar zoon Sef

Geschreven door Jim Fee

Inleiding

Al lang was mij bekend dat er in de tweede wereldoorlog door mijn grootmoeder Philomena (Moeder) van Ophoven en oom Jozef (Sef) van Ophoven onderdak was verleend aan een Australische piloot, in hun boerderij te Putbroek. Maar nog nooit had ik met iemand gesproken die er daadwerkelijk zelf bij was. Totdat ik in 2009 Lenie Peeters ontmoette.

Tijdens de tweede wereldoorlog was zij als doktersassistente werkzaam voor dokter Stapert. Van september 1944 tot in de laatste maanden van de hongerwinter nam zij de verzorging op zich van een Australische piloot, die ondergedoken zat in de boerderij van mijn grootmoeder. De piloot heette James (Jim) Fee.

In 1988 bracht Lenie een bezoek aan Jim, die zij 44 jaar daarvoor, in een boerderij in Putbroek, verzorgd had. Ook door Michel Beckers uit Montfort, die veel onderzoek gedaan heeft naar neergestorte piloten in de omgeving Echt, is contact gelegd met de familie van Jim Fee.

Na het overlijden van Jim Fee in 2005, bleef Lenie contact houden met zijn familie. En dankzij Lenie kwam ook ik in contact met Don Fee, de zoon van Jim. Langs digitale weg, maar ook per post, ontving ik uit Australië verhalen en foto's over mijn grootmoeder, mijn oom en zelfs mijn eigen vader. Verhalen die voor mij en de rest van de familie Van Ophoven nog onbekend waren.

Eén van de verhalen die vanuit Australië de weg naar Nederland vonden, is dit verhaal, van Jim Fee zelf. Als in een dagboek beschrijft hij de gebeurtenissen die hem sinds 19 september 1944 tot aan de bevrijding van Montfort overkwamen.

Op zeer persoonlijke wijze vertelt hij over doodsangsten die hij uitstond na zijn crash. Over hoe oom Sef, pap en grootmoeder hem na zijn ontsnapping uit Duitsland in de boerderij opvingen. Over hachelijke momenten met Duitse militairen die, onwetend van zijn afkomst, samen met hem in de keuken zaten.

Maar ook over intense dankbaarheid voor zijn redding. En over het verdriet, bij het afscheid van de familie die hem tijdens de hongerwinter, met gevaar voor eigen leven, maanden lang een veilige schuilplaats verschaftte.

Dankzij Michel Beckers, Lenie Peters en de familie Fee in Australië, in het bijzonder Don Fee, is dit verhaal beschikbaar gekomen voor de familie Van Ophoven en iedereen die geïnteresseerd is in dit kleine, maar bijzondere stukje geschiedenis uit de tweede wereldoorlog.

Het verhaal van Jim Fee is vertaald door mijn zoon Remco.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Wiel van Ophoven
Horn, 18 augustus 2009.

19 september 1944, bij het 106 Squadron in Metheringham

Het was een aangename Engelse nazomermiddag, die negentiende september 1944. Het was warm en zonnig met een wolkje maar tijdens de luchtaanval zou het helder zijn. We hadden de briefing gehad over onze missie die gericht was op het rangeerterrein bij Rheydt. In tegenstelling tot de luchtaanvallen op Koningsberg en Stuttgart, waar we acht of elf uur over deden, zou deze slechts vier uur duren waarvan maar een klein deel over vijandelijk gebied. Nederland was al gedeeltelijk bevrijd door de Geallieerden.

Het enige verontrustende was dat ons, in plaats de "Q" (Queen), een ander toestel toebedeeld werd. Q was een echte veteraan die vele vluchten had volbracht en ik had het gevoel dat Q ons altijd zou terugbrengen. Daarom ging ik naar de Flight Commander en drong er bij hem sterk op aan ons toch met Q te laten vliegen. Uiteindelijk ging hij hiermee akkoord maar na contact met de onderhoudscrew zei hij dat het toch niet mogelijk was, omdat sommige onderdelen al van Q gestript waren. Ontdaan reageerde ik: "Nou dat is het dan. We zullen niet terugkomen." Ik zei dit wel maar geloofde het niet echt. De Flight Commander ook niet... Ik denk dat het idee dat Q een geluksvliegtuig was, afstamde van het feit dat ze altijd perfect functioneerde in situaties waarin het er echt om spande. Net als de meeste bemanningsleden bij Bomber Command, had ik gewoon iets nodig om in te geloven wat mij zou helpen te overleven.

We namen onze plaatsen in het nieuwe toestel in, voerden alle normale checks uit en kwamen tot de conclusie dat het toestel goed genoeg was. Bij zonsondergang stegen we op en al gauw merkten we dat het toestel uitstekend vloog. De Nederlandse kust werd gepasseerd zonder de gebruikelijke barrage van luchtafweergeschut, want dit gedeelte van het land was al bevrijd. Vanuit de lucht kon ik het front makkelijk herkennen aan het mondingsvuur van de kanonnen. Onze vlucht naar Rheydt ging voorspoedig, via de juiste route en volgens het juiste tijdschema. We beschikten dan ook over een hele goede navigator. Lichtfakkels van de "Flare Force" lichtten het gebied op alsof het daglicht was. Maar er verschenen geen "doelwit aanwijzers." We kregen de opdracht om aan te vliegen voor de bombing run. Drie "Mosquitoes" waren onze padvindsters maar daar hadden we niets aan. Een kreeg motorproblemen, de ander kon het doelwit niet vinden en de derde kreeg zijn "doelwit aanwijzers" niet gelost. We hadden een hekel aan het aanvliegen omdat nachtjagers dan de mogelijkheid hadden in positie te komen terwijl we zelf bezig waren met de bombing run. Ze gebruikten JU88's met een dubbel, omhoog vurend, 20 mm kanon. Ze konden onder ons gaan vliegen en zo compleet onzichtbaar zijn voor ons.

Uiteindelijk gingen de doelwit aanwijzers toch naar beneden en we manoeuvreerden om op de juiste koers te komen, recht door, horizontaal en compleet blind van onder. Alles ging zoals normaal en de bomrichter gaf ons kleine correcties: "Links, links, rechtuit, rechtuit." We stonden op het punt de bommen te lossen toen plotseling onder mij, in de richting van de binnenste bakboordmotor, iets explodeerde. Het toestel bokte en stuiterde maar vloog wel normaal door. Onmiddellijk brak er een felle brand uit in de binnenste bakboordmotor en de vlammen schoten helemaal door tot aan de achterste geschutskoepel. Het belangrijkste wat direct moest gebeuren was dat we ons van de bommen onttrokken, wat de bomrichter dan ook prompt deed. De boordwerktuigkundige

zette daarna de propeller in de vaanstand en schakelde de interne brandblusser in de motor in. Dit gebeurde allemaal snel en efficiënt maar had geen invloed op de brand, die alleen maar feller leek te worden. Het toestel vloog nog normaal en tevergeefs werd gepoogd om met een duikvlucht de brand te doven.

Het vuur had zich door het vleugelmetaal gebrand en de centrale draagbalk leek nu ook te branden. Met de mogelijkheid dat de vleugel zou afbreken was er geen andere optie dan het toestel te verlaten. Het bevel "jump, jump," werd gegeven en iedereen moest het toestel verlaten.

De bemanning bleef er erg kalm onder en wat eerst leek op een routineoefening werd een probleem toen de bomrichter meldde dat het voorste ontsnappingsluik vastgeklemd zat en hij het niet kon openen. Daarop werd de bemanning geïnstrueerd om de deur aan de achterzijde te gebruiken, als ze het tot daar konden redden. Hoewel bijna onmogelijk was dit het enige alternatief.

Op dat moment voelde ik het toestel schudden en toen ik door het raam keek zag ik dat de bakboordvleugel omhoog boog en afbrak. Wat er van over was brandde nog steeds intens en het toestel raakte stuurloos. Het leek alsof de aarde verticaal ronddraaide. We zouden neerstorten en ik zat daar maar te wachten op het onvermijdelijke. Het enige wat in me opkwam was: "Wat een zielige manier om te sterven, hier zo zittend en wachtend."

Vreemd genoeg voelde ik me ontzettend kalm. Ik weet niet hoe lang dit allemaal duurde maar toen ik eenmaal achterom keek in de cockpit was ik verbaasd te merken dat ik alleen was. Kennelijk hadden ze het ontsnappingsluik toch open gekregen en gebruikt. Ik stond snel op maar zat even snel ook weer in m'n stoel. Mijn helm zat nog met kabels vast en deze trokken mij aan mijn hoofd terug naar achteren. Nadat ik de helm had afgezet stond ik opnieuw op om bij het ontsnappingsluik te komen.

Ik weet niet meer hoe ik uit het rondtollende vliegtuig ben gekomen. Wel kan ik me herinneren dat ik buiten het vliegtuig was, zonder enige notie dat ik viel. Het leek alsof ik rechtop stond, zonder dat iets mij rechtop hield maar dan wel met de aarde boven mijn hoofd en de hemel onder mijn voeten.

Snel greep ik naar het koord om de parachute te ontplooien maar tot mijn schrik zat dit niet op de plaats waar het hoorde te zitten. Sinds kort droeg ik een nieuw soort parachute waar ik op zat, in plaats van op mijn rug, omdat ik met een ander type meer moeite had. Ik raakte erdoor in paniek. In training had ik geleerd om met beide handen naar het koord te zoeken en uiteindelijk vond ik het, veel verder naar links dan de plek waar het hoorde te zitten. Misschien dat het daar terecht was gekomen tijdens het verlaten van het vliegtuig.

Nadat ik aan het koord trok voelde ik een plotselinge ruk aan mijn lijf. Mijn knieën kwamen omhoog en ineens bevond ik mij in een zittende positie. Aarde en lucht wisselden van plaats, met de aarde nu onder mij en de hemel boven. Toen ik omhoog keek, zag ik tot mijn enorme opluchting een prachtige ronde, geopende parachute. Maar die opluchting was van korte duur, toen ik boven mij ook nog het immens grote, brandende toestel in een duikvlucht op me af zag komen. Ik kon niets anders doen dan bidden dat het toestel mij niet zou raken. Gelukkig ging het precies om mij heen ik volgde de vlucht tot op de grond, totdat het met een

enorme dreun te pletter sloeg en in brand vloog. Exploderende munitie en flares verergerde de brand. Op dat moment wist ik niet dat mijn verbindingsman nog aan boord was en met de duikvlucht was meegenomen de dood in.

Het lukte me de parachute te draaien zodat ik tegen de wind in kon landen. Toen ik naar beneden keek zag ik tot mijn schrik een groot gebied met water. Een tweede, betere blik, leerde mij dat het geen water was maar een reflectie van licht in opstijgende rook, afkomstig van branden en lichtkogels. Objecten op de grond leken heel klein, alsof het huizen waren die je met Monopolie ook gebruikt. Ik had helemaal niet het gevoel dat ik daalde. Vanaf Rheydt, dat grotendeels in brand stond, dreef de wind mij richting Mönchengladbach. De gebouwen van de buitenwijken van de stad kwamen dichterbij en dichterbij. Omvang en details werden steeds duidelijker. Plotseling veranderde dat allemaal. Het leek wel of de aarde en de gebouwen op me af gerend kwamen. Ik landde in een achtertuin. Blijkbaar raakte een van mijn knieën daarbij de quick-relaase button, waardoor ik vanzelf van de parachute werd verlost.

Ondanks dat ik in een Duitse achtertuin stond, was ik dolgelukkig dat ik nog leefde en weer terug was op moeder aarde. Pas jaren later beleefde ik een soortgelijke emotie, bij de geboorte van mijn zoon.

Maar al snel besefte ik mij de harde realiteit; ik bevond mij in Duitsland, waar iedereen, mannen, vrouwen en kinderen, soldaten en burgers, mijn vijand was. Ik had verhalen gehoord over piloten die gelyncht waren door woedende burgers.

Het eerste wat mij te doen stond was om mij van mijn parachute te ontdoen en die ergens te verbergen. Uiteindelijk zouden de Duitsers die wel vinden maar hoe langer dat duurde, hoe groter mijn voorsprong die ik op hen zou hebben. Ik pakte de parachute bij elkaar, klom over een laag muurtje en liep de weg op totdat ik bij een open veld kwam. Daar was een vrij diepe beek gegraven, waarin ik makkelijk iets verder kon spitten om de parachute in te begraven. Ik was al verder aan het lopen toen ik me realiseerde dat ik mijn harnas nog droeg. Dus liep ik weer terug om ook dat te begraven. Toen ik weer wegliep van de beek kwam ik erachter dat mijn zaklamp er nog in lag. Maar nu besloot ik om toch door te lopen, ik had al genoeg getreuzeld daar.

Ik maakte me snel uit de voeten en liep daarbij in grofweg westelijke richting. Niet ver voor mij uit vond een bombardement plaats en ik moest dekking zoeken onder een heg. Door de lichtkogels en branden die er ontstonden kon ik, ondanks dat het duister was, goed zien. Ik maakte van die gelegenheid gebruik en opende mijn noodpakket. Er zaten twee kaarten van Europa in, een scheermesje, diverse Europese valuta, een vislijn, waterzuiveringstabletten, een waterzak, chocolade en een kompas. Al deze spullen stak ik bij me, in mijn standaard Australische vliegersjack en broek, waar ik gewone schoenen onder droeg in plaats van gevechtslaarzen. Met het scheermesje verwijderde ik de rangonderscheidingstekens van mijn uniform, maar de knopen met hun kroon en adelaar liet ik zitten, zodat ik wel te identificeren was. De naamplaatjes die ik aan een ketting droeg haalde ik daarvan af en stopte ik bij mijn enkels. Daarna waagde ik het om een sigaret te nemen. Met alle rook van het bombardement kon dat niet opvallen.

Geduldig wachtte ik tot de geluiden van het bombardement en luchtafweergeschut uitgestorven waren. Ik stond op het punt te verkassen toen een

groep tieners, jongens en meisjes, over de weg kwamen aangelopen en pal naast mij stopten. Ze klonken vrolijk en lachten en giechelden. Met een lach bedacht ik mij hoe hevig ik hun zou kunnen laten schrikken als ik een van de meisjes haar enkels zou grijpen vanuit de heg waar ik lag.

Uiteindelijk gingen ze weg en daarmee kwam voor mij het moment van de waarheid. Ik kon niet de hele nacht daar blijven liggen en dus moest ik, zichtbaar voor iedereen, op weg. Ik had voor mezelf bepaald welke richting ik op moest. Omdat ik aan de verkeerde kant van de stad geland was, moest ik er eerst dwars doorheen lopen. De stad werd fel verlicht door de uitgebroken branden en was daarom makkelijk te herkennen. Al snel passeerden mij soldaten en burgers en ik begon hun aantallen te tellen maar stopte bij honderd. Ik was ervan overtuigd dat ik snel herkend en gevangen genomen zou worden. Ik had verhalen gehoord waarin burgers uit woede over de bombardementen, neergeschoten piloten direct executeerden. Het enige wat ik kon doen was hopen dat de Duitse burgers niet razend op me zouden zijn vanwege het laatste bombardement.

Onopvallend, alsof ik gewoon een van de lokale bewoners was, liep ik verder. Het feit dat veel mensen naar mij lachten en mij goedenacht wensten, gaf me zelfvertrouwen. In mijn beste imitatie -Duits wenste ik de voorbijgangers dan ook goedenacht terug. Sommigen knikten slechts met hun hoofd, anderen keken me een beetje vreemd aan maar niemand stopte of sprak met mij.

Ik raakte vol goede moed toen ik de andere kant van de stad bereikte. Gedurende meer dan een uur had ik in het volle licht burgers en militairen gepasseerd maar mijn Australische gevechtsgewand wekte kennelijk bij niemand achterdocht. Nadat ik de stad gepasseerd was, liep ik de duisternis in. Mijn geloof in een succesvolle ontsnapping nam toe.

Ik kwam uit bij een Y-splitsing op de autobahn. De Duitsers waren mij erg behulpzaam omdat nergens wegwijzers verwijderd waren. Eén weg leidde naar Aken, de ander richting Roermond. Ik wist dat Roermond meer in de richting van Arnhem lag, waar para's een paar dagen eerder geland waren. Maar ik wist ook dat de Amerikanen al tot de buitenwijken van Aken waren doorgedrongen. Ik besloot de richting Aken te volgen, omdat dit dichterbij was.

Toen ik de weg overstak zag ik plotseling een auto rijden, die mij verraste omdat hij aan de rechterkant van de weg reed. De bestuurder stopte rechts naast mij, omdat hij het stuur aan de linkerkant had en begon tegen mij te spreken. Ik gromde iets terug van "nee", schudde mijn hoofd en wees naar de andere weg, die in de richting van Roermond ging. Om de daad bij het woord te voegen liep ik dan ook maar die kant uit. De bestuurder haalde zijn schouders op en reed verder. En zo kwam ik tot de beslissing om richting Roermond te lopen. Ik ben er uiteindelijk nooit gekomen maar het was wel de juiste beslissing.

Weglopend van de stad werd het aardedonker. Er waren nauwelijks woningen te ontdekken. In de buurt van wat de laatste woning in de wijde omtrek leek, zag ik vaag twee mensen lopen. Ik kwam dichterbij. Ze praatten en gaven elkaar een hand. Een van hen liep de woning in en de ander liep verder in dezelfde richting als waarin ik liep. Toen ik ongeveer 50 meter achter hem liep, hoorde hij kennelijk mijn voetstappen. Hij keek mijn kant op, zag mij en wachtte tot ik bij hem was.

In dezelfde pas als waarin ik liep, liep hij met me verder. Hij praatte de hele tijd met opgewonden stem, misschien wel over het bombardement. Aan de intonatie van

zijn stem maakte ik op dat hij me een vraag stelde. Omdat ik nu eenmaal geen Duits sprak, restte mij niets anders dan stilzwijgen. Ik besepte me dat dit een gevaarlijk moment was, omdat we helemaal alleen op een afgelegen weg liepen. De man keek me daarop van dichtbij aan maar bleef zelf ook stil en bewoog zich daarna iets van me vandaan. Tot dan toe hadden we zowat schouder aan schouder gelopen maar nu bleef ik in het midden van de weg en liep hij aan de rechterkant. Maar wel nog samen met mij, in het zelfde tempo.

Ik besepte maar al te goed dat ik achterdocht gewekt had maar wist verder ook niet wat te doen. Het was duidelijk dat de man bang voor mij was en ergens vond ik het wel amusant dat überhaupt iemand bang voor mij kon zijn. Op deze wijze liepen we een behoorlijk eind verder, totdat we in de buurt van een klein gehucht kwamen. Aan de zijkant van een gebouw stonden vier mannen en mijn metgezel rende direct naar hen toe, opgewonden sprekend en wild gebarend. De mannen in de groep draaiden zich naar mij toe maar er was alleen maar licht van de sterren dus veel was er voor hen niet te zien. Mijn donkerblauwe Australische gevechtsjas was uitermate geschikt voor deze situatie.

Toen ik, op een zo nonchalant mogelijk wijze, verder over de weg liep, kwam er van links een man die op mij afstapte. Hij droeg een lange overjas en een hoed (Ik herinner me hem nog erg goed). Hij zei: "Hello, Goodnight" in, zoals het mij voorkwam, perfect Engels. Zonder te reageren liep ik in hetzelfde tempo verder en sloeg bij een laan die 50 meter verderop begon rechtsaf. Toen ik omkeek kon ik het een en ander zien bewegen en daarom besloot ik, eenmaal uit zicht, er als een gek vandoor te gaan. Ik verliet de laan en al snel bevond ik mij midden in het open veld, waar ik dan ook prompt de richting kwijt raakte. Met behulp van mijn kompas wist ik het westen weer te vinden en ik liep in die richting verder. Ik liep door, totdat ik bij een veld kwam met een kegelvormige hooiberg. Ik bedacht me dat het maar het beste was om de rest van de nacht verborgen te blijven. Op die manier kreeg ik de kans om te kalmeren en zaken op een rijtje te zetten, zodat ik met een fatsoenlijk ontsnappingsplan uit Duitsland kon komen.

De hooiberg leek een ideale rustplek. Gemaakt op een driepoot en met een diameter van twee en een halve meter, was er binnenin een ruimte van anderhalve meter hoog waarin ik mij op m'n gemak kon liggen. Al eerder had ik mijn waterzak gevuld dus ik was helemaal gereed om de volgende dag door te komen. Tot mijn verbazing viel ik snel in slaap en werd ik pas wakker toen het al helemaal daglicht was.

Dankzij de slaap was ik weer wat meer ontspannen en monter. Om me heen was het kalm en vredig, wat me verbaasde omdat ik wist dat de Geallieerden deze kant op kwamen en nog maar 150 kilometer verwijderd waren. Er liepen nogal wat mensen voorbij mijn schuilplaats. Ik ontdekte dat er een pad, een soort doorsteek, door het land liep, niet ver van mijn schuilplaats vandaan. Al met al was het een verbazingwekkend vredig tafereel, met het geluid van een soort locomotiefmotor, enkele vliegtuigen en vooral wandelende mensen die de stilte verbraken.

Ik besloot om mijn voorraden te inventariseren. Ik sorteerde mijn noodpakket, waarbij ik het kompas en de relevante landkaart veilig wegstopte. De rest van de uitrusting, zoals het scheermesje, chocolade, europees geld, paspoort, foto's en vislijn bundelde ik in mijn reservemap. De ketting van het naamplaatje deed ik af en plaatste ik om mijn enkel, omdat ik wist dat Duitsers vaak de borst van verdachte

personen daarop onderzochten. Daarna bestudeerde ik de kaart om globaal vast te stellen waar ik was en hoe ik van Duitsland naar Nederland kon lopen. Inmiddels merkte ik dat mijn linker been erg stijf was geworden rond de knie, iets wat mij tot dan toe gedurende de nacht nog niet opgevallen was.

De dag ging rustig maar langzaam voorbij, terwijl ik veilig in mijn hooiberg zat. Nadat de duisternis ingevallen was, kwam ik uit mijn "huis" waarbij meteen duidelijk werd dat lopen pijnlijk en moeilijk was. Een extra dag rusten was noodzakelijk. Met mijn bidon liep ik naar de sloot om die te vullen maar toen ik terugkwam realiseerde ik me hoe dom ik was geweest door de rest van mijn uitrusting in de hooiberg te laten liggen: Er waren honderden hooibergen maar welke was nou "die van mij"? Na een behoorlijke tijd zoeken had ik eindelijk de hooiberg gevonden waar mijn spullen in lagen. Hoewel de beweging mijn been wat soepeler gemaakt had, was het te laat om alsnog te vertrekken. Mij restte daarop niets anders dan waterzuiveringstabletten in de bidon te doen en te wachten.

Ik had een beetje slaap gehad toen de morgen aanbrak. Weer hoorde ik de vredige geluiden van vliegtuigen, pratende en lachende mensen en ook weer die vreemde locomotiefmotor.

Maar dit vredig tafereel werd abrupt beëindigd door het geluid van een paard en wagen die op de hooiberg afkwamen en vlakbij halt hielden. Ik vroeg me af waarom dus nam ik een kijkje buiten de hooiberg. Tot mijn grote schrik zag ik de wagen naast mijn hooiberg staan en twee mannen met hooivorken die op het punt stonden mijn onderkomen te vernietigen.

Snel verzamelde ik al mijn spullen, trok mijn schoenen aan en liep ik aan de andere kant van de hooiberg weg van de twee mannen. Dat dit Duitsland in was en niet uit had ik niet eens in de gaten. Na 100 passen keek ik achterom en zag ik de twee mannen onveranderd met de hooivork in de aanslag staan en mij vol verbazing aankijken. Natuurlijk vroegen ze zich af waar ik ineens vandaan kwam maar gezien het feit dat ik Duitsland inliep vonden ze het misschien verder niet verdacht. Helaas zag ik echter ook dat in de richting waar ik liep, een Duitse patrouille met een onderofficier erbij mijn kant op liep.

Er restte mij geen andere optie dan hen tegemoet te lopen in de hoop dat de richting waarin ik liep, Duitsland in, ook bij hen verder geen achterdocht zou wekken. Inmiddels had ik wel al gemerkt dat op mijn kleding, waar ik de "wings" ervan af gehaald had, de verkleuring duidelijk anders was en opviel. Daarom deed ik maar alsof ik mijn kin aan het krappen was en zo bedekte ik met mijn arm de niet verkleurde delen. Zo nonchalant mogelijk liep ik op hen af en op het punt van passeren stapte ik van het pad af om hen de ruimte te geven. Het waren typisch soldaten die verveeld waren met hun taak (vermoedelijk het zoeken naar ontsnappende piloten) en ze liepen gewoon door. De onderofficier knikte zelfs naar me.

Hierdoor werd ik wel gedwongen om over het pad door te blijven lopen in de verkeerde richting. Verderop kwam het pad bij een weg waar een Duitse boerderij lag. In de achtertuin waren twee mannen in de weer met een zaag en een jochie van 11 of 12 jaar stond erbij te kijken. Toen ik al een eindje bij de boerderij vandaan was zag ik dat de jongen, duidelijk opgewonden, naar me wees. De twee mannen stopten met zagen en hoewel ik niet kon horen wat de jongen zei had ik wel een vermoeden waar het over ging. Ik wist dat hij me geïdentificeerd had als een ontsnappende piloot waarover ze vermoedelijk wel geïnformeerd waren. De jongen verdween terwijl de twee mannen naar me bleven kijken. Toen ik zag dat de jongen

niet via het pad liep waar ik over gekomen was maar ver om me heen liep, in de richting van de soldaten, wist ik dat het geen zin had om nog vol te houden dat ik een gewone burger was.

Dus rende ik zo snel als mogelijk naar de grote weg. De pijn in de knie was plots verdwenen. Toen ik de grote weg overstak kon ik zien dat de jongen inmiddels bij de soldaten aangekomen was. Hij schreeuwde en wees en de soldaten keken allemaal in mijn richting. Ik sprintte over een afstandje door het veld, totdat ik bij een geul kwam, waar ik bij een bocht uit het zicht geraakte. Mijn laatste blik richting de soldaten leerde mij dat deze snel in mijn richting kwamen. De geul of beek kwam vanuit de richting van de boerderij en liep helemaal door het veld in de richting van een bos. Waarom weet ik nog steeds niet maar om de één of andere reden besloot ik de geul te volgen in de richting van de boerderij. Het was een instinctieve reactie in een wanhopige situatie.

Eenmaal in de buurt van de boerderij en de weg kroop ik uit de geul en verschool me onder laag struikgewas, naast de weg. Erg dik was het niet maar het was de enige schuilplaats die ik kon vinden. Onder de schaarse bedekking lag ik plat met mijn handen onder mijn lijf en gezicht zowat in de grond, om te voorkomen dat ze het wit van mijn huid konden zien. Ik lag op die plek kort voordat de soldaten er passeerden. Uit het schreeuwen van de onderofficier maakte ik op dat ze zich verspreidden en snel in de richting liepen waar ik net vandaan kwam. Een van de soldaten liep zo dicht langs me heen dat ik me afvroeg hoe het kon dat hij mijn hartslag niet hoorde, die zo snel ging dat het wel leek alsof mijn lijf erdoor omhoog en omlaag geduwd werd. Op z'n zachtst gezegd bevond ik mij in een erg verontrustende situatie waarin ik het begrip angst heel anders heb leren kennen.

De soldaten liepen van me vandaan en het werd weer rustig maar toch bleef ik zonder te bewegen liggen totdat het donker werd. Daarna pas stond ik voorzichtig op en toen ik niets kon zien wat op gevaar duidde, begon ik weer te lopen. Ditmaal wel in de richting van Engeland....

Het was een wonderschone heldere nacht en dankzij de sterren kon ik navigeren waar ik naar toe moest. Vooral Polaris, de poolster was daarbij erg nuttig. Er was bijna geen verkeer en de paar mensen die mij tegemoet kwamen passeerde ik probleemloos. Hierdoor kwam ik wat tot rust en kreeg ik weer meer zelfvertrouwen voor de rest van de hele onderneming.

Ik hield een ritme aan van 55 minuten wandelen en 5 minuten rusten. Overdag verstopte ik me. Precies tegenovergesteld aan de bezette gebieden, waar juist een avondklok gold. Op een gegeven moment kwam ik bij een kruising. Het was zo donker dat ik in de wegwijzer moest klimmen op te kunnen zien wat er opstond. Daarna kon ik onder het licht van mijn aansteker via de kaart bepalen waar ik eigenlijk was. Toen ik daarmee bezig was hoorde ik een motorfiets en voor ik me kon verbergen stopte deze bij me en ik zag dat er een Duitse soldaat op zat. Uit de intonatie van zijn stem maakte ik op dat hij me een vraag stelde. Ik wees in de richting van een van de wegen. Hij bedankte me en reed verder. Ik hoop dat ik hem de juiste richting gewezen heb.

De hele nacht liep ik en overdag bleef ik verborgen. Hoewel al het eten uit het noodpakket op was had ik geen honger. Maar ik had wel veel water nodig en het vinden daarvan was nogal een probleem. Dat probleem werd opgelost toen het begon te regenen maar hierdoor werd ik wel weer gedwongen om mijn kompas te gaan gebruiken.

De hele tijd had ik me in boerenland of bossen begeven dus kwam ik niet tussen dorpen en mensen terecht. Het ontwijken van de militaire patrouilles was het grootste probleem. Plotseling, ongeveer 10 uur 's – avonds, liep ik toch zonder dat ik het had voorzien een redelijk groot dorp in. Het dorp was goed verduisterd en ik zag een paar mensen een gebouw uit komen, op weg ergens naar toe. Het deed me aan sluitingstijd van de locale pub in Engeland denken en ik vroeg me af of dat in Duitsland misschien wel hetzelfde was. Door midden op de weg te blijven lopen hoopte ik afstand te bewaren tot de mensen die uit de huizen kwamen. Toch werd ik verrast door drie soldaten die op me afliepen. Het was duidelijk een patrouille maar misschien waren ze wel aan het einde van hun dienst. Toen ze dichtbij waren riep de middelste soldaat: "Halt!" Ik stopte meteen omdat ik zag dat ze hun geweren op een niet-intimiderende manier geschouderd hadden, in plaats van in de aanslag. De middelste soldaat zei iets waarvan ik begreep dat het een vraag was. Omdat hun geweren nog steeds geschouderd waren, waagde ik een gok, overigens zonder veel hoop op succes.

Ik plaatste mijn hand vriendelijk op de schouder van de soldaat en duwde hem een beetje opzij om hem te passeren. Opnieuw riep hij "halt" en dus stopte ik maar en keek hem aan. Hun geweren waren nog steeds geschouderd. Tot mijn verbazing begon een andere soldaat te discussiëren met de middelste en ook de derde mengde zich al gauw in, wat leek, een behoorlijke discussie. Toen ze uitgepraat waren draaiden ze zich alle drie om en liepen weg. Ik stond perplex en kon haast niet geloven hoeveel geluk ik nu weer had gehad. Later, toen ik tijd had de ontmoeting te overdenken, bedacht ik me dat ze misschien inderdaad wel net einde dienst gehad hadden, waarbij de middelste wellicht mij had willen overhalen hen iets te drinken aan te bieden.

Ik ging weer verder maar nu toch wat meer op m'n hoede. Gaandeweg merkte ik dat ik achter een andere persoon aanliep en ik trachtte ervoor te zorgen dat hij me niet in de gaten kreeg. Het was erg donker en bovendien regende het maar er was me veel aan gelegen de man in het zicht te houden. Zonder enige voorwaarschuwing zag ik het licht van een zaklamp en ik kon zien dat de man gecontroleerd werd door een patrouille. Dit was voor mij een teken om van de weg af te gaan want dit werd me toch iets te gevaarlijk.

Door het land lopen was veel zwaarder dan over de weg. Door de regen kon ik nauwelijks iets zien wat tot gevolg had dat ik bijna een boerenbedrijf opliep, wat slechts voorkomen werd door een hond die aansloeg. Ik kwam bij een suikerbietenveld en door de half ronde vorm van de suikerbieten gleed ik steeds weg, wat nogal wat lawaai maakte. Ik had veel water nodig maar de regen loste dat probleem gelukkig vanzelf op. Navigeren was echter een stuk moeilijker geworden.

Toen ik, zoals gebruikelijk, bij het vallen van de nacht weer eens vertrok, kwam ik onverwacht bij een vrijgemaakt stuk land van wel enkele honderden meters breed uit.

Het was een soort vallei waarbij in het midden betonnen antitank obstakels geplaatst waren. Dichterbij was een betonnen bunker die zich vooral ondergronds

bevond en slechts enkele decimeters boven de grond uit kwam. Ik zag dat er een stalen deur in zat. Mij kwam het voor dat dit een onderdeel was van de befaamde "Sigfried linie."

Omdat het er doodstil was nam ik de tijd alles goed te bekijken. Plotseling werd die stilte doorbroken door het meest angstaanjagende geluid wat ik ooit gehoord had. Toen ik me omdraaide leek het alsof een rechtopstaande leeuw een paar meter bij me vandaan stond en furieus aan het grommen was. Als in een Donald Duck-strip gingen mijn haren recht overeind staan en sprong ik van schrik hoog de lucht in. Op dat moment leken mijn benen wel met 100 kilometer per uur in het luchtledige te rennen en toen ik weer op aarde kwam stooft ik zo hard als ik kon weg. Het eerste deel was heuvelafwaarts en dat deed ik in een recordtempo. Zonder snelheid te verliezen rende ik tussen de antitank obstakels door en daarna weer heuvelopwaarts door het vrijgemaakte gebied. Ik weet niet hoe ver ik gerend had maar bij de bosrand zag ik een boer staan die vredig een pijp aan het roken was. Hij keek me natuurlijk een beetje vreemd aan dus ik stopte met rennen en zei "Guten Nacht" en liep verder. Hij leek niet erg geïnteresseerd, wat me wel verbaasde maar toch liep ik snel weer verder.

Uiteindelijk kwam ik wat meer tot rust en evalueerde ik wat me zojuist was overkomen. Ik realiseerde me dat het geen leeuw maar een aangeliijnde woeste hond moest zijn geweest. Later hoorde ik dat Duitsers honden gebruikten die aan een lange lijn zaten om deserteurs en ontsnappende piloten mee aan te vallen. Om te voorkomen dat de honden met elkaar zouden vechten was er tussen hen in een kleine ruimte gelaten zodat ze, omdat ze aangeliijnd waren, niet bij elkaar konden komen. Precies in die ruimte was ik tussen de honden doorgelopen. Ik huiver als ik eraan denk wat er gebeurd zou zijn als ik niet precies daar gelopen had...

Mijn weg voorzettend kwam ik bij een station en ik gebruikte de stationsbrug om aan de andere kant van het spoor te geraken. Het was te donker om namen te kunnen lezen en toen een conducteur tevoorschijn kwam rende ik maar snel weg. Waar ik precies was wist ik niet maar erg ver van de Nederlandse grens kon het niet meer zijn.

Kort nadat ik bij het station weggerend was kwam ik weer een driekoppige patrouille tegen. Ze leken me erg jong en alert maar toen ik hun vriendelijk "Gud Nacht" wuifde riepen ze vrolijk "Gud Nacht" terug en dat was dat. Ik begon te geloven dat ontsnappen niet zo moeilijk was.

De volgende dag bevond ik mij in een nogal open bos, waarin het moeilijk was om beschutting te vinden. Het enige dat geschikt leek was een ondiepe sleuf met een modderige bodem waarin 5 centimeter water stond. Om uit het zicht te blijven zou ik me erin moeten gaan zitten. Toen een groep soldaten met een hond het bos in kwam, werd ik dan ook gedwongen om dit te doen. Ik pakte mijn zakdoek en legde die in het water op de bodem neer voordat ik me erop ging zitten. Waarom? Ik denk dat ik ze niet meer allemaal even goed op een rijtje had op dat moment.

Zonder verdere noemenswaardigheden ging de dag verder voorbij en bij zonsopgang maakte ik me gereed om verder te trekken. In de verte hoorde ik geweervuur, waardoor ik het gevoel kreeg dat ik niet meer ver te gaan had. Na een probleemlose nacht merkte ik dat het tijd werd een fatsoenlijke onderkomen te vinden. In de verte was een klein dorp te zien. Ik besloot om het dorp heen te trekken en daarna een onderkomen in te richten. Omdat het een nogal klein dorp was, was ik er zo voorbij. Maar bij zonsopkomst realiseerde ik me dat ik richting de

zon toeliep, richting het oosten dus. Dit terwijl ik toch echt naar het westen aan het ontsnappen was. Nadat ik mijn kompass controleerde bleek dat ik helemaal om het dorp heen gelopen was en nu weer terug liep, oostwaarts. Op dat moment kon veiligheid me gestolen worden en liep ik in daglicht dwars door het dorp terug, richting het westen. Gelukkig gebeurde er die dag verder niets bijzonders.

Toen de nacht kwam ging ik er meteen weer vandoor. Omdat ik niet via een weg liep, boekte ik weinig vooruitgang. Maar de Nederlandse grens moest wel dichtbij zijn en dat zou betekenen dat er meer gesurveilleerd zou worden. Nadat ik door een bossage liep, zag ik een open ruimte die uitkwam bij een rivier. Dat was goed nieuws want een beetje water kon ik wel gebruiken. Eenmaal bij de rivier gleed ik uit en kwam daarbij tot mijn middel in het water te staan. Nadat ik mijn bidon gevuld had zag ik in de verte een kerktoeren boven een dorp uitsteken. Waarom ik op dat moment niet gewoon de smalle en ondiepe rivier (naar later bleek de Roer) overzwom is me niet duidelijk. Kennelijk waren mijn hersenen gefixeerd op het idee dat ik alleen via een brug aan de andere kant kon komen.

Ik klom dus weer uit de rivier en schudde het water uit mijn schoenen. Daarbij merkte ik dat mijn sokken bijna waren vergaan. Een sok deed ik uit maar de andere sok liet ik gewoon aan.

Toen ik daar zo stond met mijn bidon in een hand en een sok in de andere, zag ik een vliegtuig (waarschijnlijk een van ons) lichtkogels afwerpen. Daardoor werd het plotseling zo helder als bij dag. Ik had net enkele passen richting het bos gezet toen ik een Duitse soldaat zag. Hij bracht zijn geweer in de aanslag en riep daarbij: "Halt." Het was ongebruikelijk een Duitser alleen te zien, omdat ze meestal met z'n drieën patrouilleerden. Ik dacht daarom dat hij wel bij een patrouille zou horen maar even het bos in was gelopen om z'n behoefte te doen. Hij stond maar 12 tot 15 meter bij me vandaan. Hij gaf enkele instructies en stelde me vragen die ik allemaal niet kon verstaan. Ik was zo verrast dat er simpelweg geen enkel idee bij me opkwam over wat nu te doen. Omdat ik al zoveel obstakels succesvol had gepasseerd, ontstond denk ik ook nu weer bij mij de verwachting dat deze ene soldaat wel vanzelf weg zou gaan. Het leek alsof hij zijn vragen herhaalde en daarbij bovendien behoorlijk geïrriteerd raakte. Ik bedacht me dat hij, net als onze wachtposten, misschien wel zei: "Stap naar voren zodat ik je kan herkennen." Ik waagde een stap naar voren en de soldaat maakte daar direct een einde aan door me neer te schieten.

De kogel raakte me zo hard in mijn linker heup dat ik bijna omhoog getild werd, waarna ik op mijn rug tegen de grond sloeg. De schok was zo groot dat ik alleen maar roerloos kon blijven liggen, in afwachting van het volgende, fatale schot. Kennelijk gaat je bewustzijn er in zo'n situatie vanuit dat je het onvermijdelijke gewoon accepteert.

Vreemd genoeg schoot de soldaat niet nog een keer. Misschien was hij ervan overtuigd dat hij me al doodgeschoten had want hij liep op me af zonder het geweer op me te richten. Ik denk dat hij me wilde fouilleren en dat hij verder geen problemen verwachtte. Mijn hersenen reageerden echter bliksemsnel, zodat ik de situatie in mijn voordeel kon doen keren.

In dit soort omstandigheden ontstaat er een soort primitief oergevoel van: "doden of gedood worden." Zonder dat ik precies weet hoe het me lukte, overmeesterde ik de soldaat en doodde ik hem daarna met mijn blote handen. Ik maakte het geweer aan hem vast, sleepte hem naar de rivier en gooide hem erin.

De schok na dit hele gebeuren was enorm. Om te bedenken dat ik, een gewoon mens, zoiets kon doen, trof me diep. Mijn bidon en sok had ik verloren en ik was zo beduusd dat ik niet wist wat nu te doen. Het gewerschot zou zeker de andere soldaten hebben gealarmeerd. Ik hoorde geschreeuw dichterbij komen en ik stond daar maar, zonder enige idee wat ik moest doen.

Toen gebeurde er iets onverklaarbaars. Ik had plotseling een maatje bij me. Ik kon hem niet zien maar ik merkte zijn aanwezigheid. Hij zei: "Snel, hiernaartoe. Zoek dekking" Er was een kleine opening, compleet overgroeit met beplanting. Meer mensen leken dichterbij te komen.

Maar mijn maat gaf me aanwijzingen; wanneer ik kon bewegen en wanneer niet en ik werd niet ontdekt. Hoe lang dit geduurd heeft weet ik niet maar toen de dag aanbrak zei hij: "Alles is rustig" waarbij hij me naar de rand van de weg stuurde. Hij zei: "De brug is die kant op. Steek hem over en alles komt goed." Hierna leek ik uit mijn droom-toestand te ontwaken en voelde ik me weer zelf verantwoordelijk voor de richting waarin ik ging.

Of dit nou allemaal echt was, een verzinsel van mijn fantasie of een ander soort illusie waarin mijn hersenen met me op de loop gingen, ik herinner het me nog heel goed, tot op de dag van vandaag.

Er was weldegelijk een brug aan het einde van de weg maar ook een soldaat die er de wacht hield. Verder liepen er mensen mijn richting uit, over de brug, waarschijnlijk op weg naar de vroege mis. Ik liep nonchalant naar brug alsof ik een normale voorbijganger was. De wacht keek me aan maar omdat ik merkte dat hij niets tegen de kerkgangers gezegd had, knikte ik alleen maar en liep verder. De wacht aan de andere kant van de brug keek hem aan, haalde zijn schouders op om te laten merken dat er niets bijzonders aan de hand leek en keek me verder niet meer aan.

De brug was die over de Roer en ik denk dat het dorp waar ik inliep Vlodrop was, in Nederland. Ik kon op geen enkele manier weten of ik nu de grens gepasseerd was maar die indruk kreeg ik wel. Het feit dat het zondag was had me in ieder geval geholpen dat ik moeiteloos over de brug geraakte.

Hoewel ik geen idee had waar ik was, waagde ik een gokje en liep ik door tijdens daglicht. Er was een weids en open landschap en ik kon ver van me af kijken. Zonder dat ik kon zien waar het vandaan kwam, hoorde ik in de verte wel constant geweervuur. Maar verder was er überhaupt nergens ook maar enige beweging te ontdekken. Op dat moment moest ik weer aan de gebeurtenissen van afgelopen nacht denken en dit maakte me zo misselijk dat ik niet verder kon lopen. Bij een kruising ging ik aan de rand van de weg zitten. Naar links, ver weg, zag ik een woning waar rook uit de schoorsteen kwam. Omdat het zo ver af was kon ik geen details zien maar het was het enige zichtbare gebouw. Het leek me een goed vluchtoord en ik bedacht me: stik ook maar, ik ga daar naartoe, ongeacht of het nou vriend of vijand is die daar zit. We zullen wel zien wat er gebeurt.

Toen ik eenmaal mijn besluit genomen had, werd ik geconfronteerd met een Australische officier met een pet op, die op me neerkeek. Zien is geloven maar de verschijning voor me was ik zelf! Er waren er nu twee van mij en de staande versie ervan gaf me een uitbrander en schreeuwde tamelijk kwaad dat ik op moest staan en de weg af moest lopen, weg van het gebouw. Het stomme idee van overgave moest ik vergeten, terwijl ik, de zittende versie, niet meer verder wilde lopen. Het was duidelijk dat ik aan het einde van mijn latijn was en dat ik simpelweg wilde opgeven. Maar de staande versie van mij bleef schreeuwen. Uiteindelijk stond ik toch op en terwijl de tranen over mijn wangen rolden, liep ik in de richting die hij aangaf. Ik denk

dat het onderbewuste deel van mijn hersenen en mijn training het nu van me hadden overgenomen.

In een trance strompelde ik verder en de geluiden van de oorlog werden luider. Ik kon het gerommel van tanks, aanhoudende artilleriebeschietingen en geweervuur wel horen maar niet zien waar het precies vandaan kwam. Ik had dan ook geen flauw idee van grondoorlogvoering en wist niet hoe ik de geluiden moest interpreteren. Ik liep maar door.

Na een tijdje kon ik een dorp zien maar om daar te komen moest ik eerst twee boerderijen passeren die vier tot vijfhonderd meter daarbuiten lagen. Nadat ik de eerste boerderij passeerde voelde ik me slap worden. Ik merkte dat ik slingerend liep en moest stoppen. Ik bedacht me dat ik nu niet van m'n stokje mocht gaan, zo midden op de weg.

Toen ik daar zo verdwaasd stond, kwam er een luid blaffende hond dichterbij. Hierdoor werd kennelijk ook een oude dame gewaarschuwd, nieuwsgierig naar wat het tumult veroorzaakte. Ze keek me achterdochtig en nerveus aan. Ik wees naar de grond voor me en vroeg: "Holland, Holland?" Ze begreep er kennelijk niets van, dus probeerde ik het opnieuw: "Nederland, Nederland?"

Onmiddellijk zei ze daarop: "Ja, ja" en voegde daar, al wijzend naar mij, aan toe: "Paratrooper?" Ik antwoordde: "Ja, ja" waarop ze me, nerveus de weg afkijkend en duidelijk erg bang, het huis binnen dirigeerde.

Eenmaal binnen pakte ze twee sneeën eigengemaakt brood, smeerde daar wat boter op en bood deze aan mij aan. Hoewel ik al heel lang niets gegeten had, had ik helemaal geen honger. Het viel me zwaar iets te eten en door te slikken maar ik deed het toch, vooral om de oude dame een plezier te doen. Toen ik aan mijn gewond been moest denken, vroeg ik: "Wash, wash?" Ze antwoordde daarop: "Water" en wees naar de pomphendel, boven de gootsteen. Het was duidelijk dat ze me weer op weg wilde hebben maar toch nam ze me mee naar de pomp en pompte wat water op. Ik liet mijn broek zakken en keek eens goed naar mijn heup. De wond was niet behoorlijk ernstig maar het zag er wel afschuwelijk uit. De wond was 16 uur geleden ontstaan en had constant gebleed, vanwege mijn onophoudelijke lopen. Omdat het ook nog gemengd was met regenwater zag het er nog erger uit. Aan de rand was de wond zwart en het leek alsof er een hoop troep in zat dat er niet in thuis hoorde. Er zaten stukjes kleding en nog iets anders in, waarschijnlijk van mijn zakdoek waarmee ik geprobeerd had het bloeden te stoppen. Ik bedacht me dat er infecties op konden treden of zelfs koudvuur. Waarschijnlijk was ik door mijn shock nog steeds niet rationeel aan het denken.

Het effect van dit alles op de oude dame was opmerkelijk. Ze was erg bezorgd en haar hele houding leek te veranderen. Eerst was ze erg bang en er duidelijk op uit dat ik weer verder zou gaan. Maar nu leek het alsof haar moederinstincten het overnamen en was er alleen haar bezorgdheid om mijn gezondheid. Op dat moment kwamen er twee mannen de boerderij binnen. Het waren Joseph (Saff) en zijn broer; de beide zonen van de oude dame.¹

Er vond een hele discussie in het Nederlands plaats en Saff legde mij in gebrekkig Engels uit dat hij een dokter zou waarschuwen om me te helpen. Dat kon uiteraard op mijn instemming rekenen.

---

¹ Jim Fee schrijft Saff, maar de Nederlandse naam is Sef. De enige broer die Sef had, was Peter van Ophoven.

Er ging enige tijd voorbij, voordat er een dokter was. Zijn naam was dokter Stapert. We gingen de trap op naar de zolder ik legde mijn vermoeide lijf te rustte op een bed. De dokter sprak Engels en na een hoop vragen om te onderzoeken wie ik eigenlijk was, ging hij aan het werk om de wond te verschonen. Nadat alle rommel eruit was zag het er een stuk beter uit.

Tot mijn verrassing deed hij er het nieuwe wondermiddel sulfanilamide op, waardoor ik vermoedde dat hij in contact stond met de Geallieerden. Het luchtte me in ieder geval erg op, omdat ik nu niet meer bang hoefde te zijn voor een infectie.

De dokter vroeg me daarna naar de paspoortfoto's die ik bij me had. De diverse verzetsbewegingen konden deze gebruiken om hiermee valse, maar realistische identiteitsdocumenten te vervaardigen. Hij legde me uit dat het voor hem te gevaarlijk was om nogmaals terug te komen, omdat er nu eenmaal niemand ziek was in de boerderij. Maar iemand anders zou wel komen om mij de identiteitspapieren te geven.

De volgende paar dagen herinner ik me maar vaag. Ik bleef in bed en sliep het grootste deel van de tijd. De voorafgaande vreselijke gebeurtenissen, het gebrek aan slaap en de dodelijke vechtpartij kwamen weer in me op en het was duidelijk dat ik enkele dagen nauwelijks als rationeel mens geleefd had.

De dokter had me verteld dat, als de Duitsers zouden komen, ik mijn zakdoek moest pakken waar bloed en modder in zaten en daarin onophoudelijk moest kuchen. De zakdoek zag er echt afschuwelijk uit en rook ook zo. De Nederlanders zouden de Duitsers dan vertellen dat ik een besmettelijke longziekte had en in combinatie met mijn gedrag zouden ze wel behoorlijk schrikken omdat ze erg bang waren voor dat soort ziekten. Gelukkig werd deze smoes nooit echt op de proef gesteld.

Na een paar dagen voelde ik me weer enigszins normaal en ook vrij om rond te lopen. Er was veel activiteit van het Duitse leger in de buurt. Ze zochten en ondervroegen erop los in de omgeving van Montfort, waarschijnlijk omdat ze toch wel sporen van me ontdekt hadden. Duitsers waren erg efficiënt in het opsporen van neergeschoten vliegers. Iedereen was erdoor op zijn hoede, want als ik ontdekt zou worden zouden alle aanwezigen in de boerderij naar buiten worden gesleept en direct worden geëxecuteerd. Een standaardprocedure van de Duitsers.

Ik kreeg gewone burgerkleding, inclusief klompen. Mijn Rolex droeg ik niet meer om mijn pols maar om mijn enkel. Mijn zegelring droeg ik ondersteboven aan mijn linkerhand, alsof het een trouwring was.

Het grootste deel van de boerderij bestond uit een schuur die tot de nok gevuld was met hooi. Bovenin werd een muur die de schuur met het huis scheidde, weggehaald, zodat er een ruimte ontstond tussen de scheidingsmuur en de buitenmuur. Er werd voor mij een ruimte gemaakt in het hooi, net groot genoeg om in te kunnen zitten of liggen. Het was een knus onderkomen, diep in het hooi, ondersteund met houtwerk. Het was er aardedonker, zowel 's nachts als overdag. Ook was het absoluut geluiddicht. Alleen het gedempte geluid van zwaar geschut was hoorbaar.

Ik kreeg een pot om mijn behoefte in te doen maar plaste gewoon in het hooi. Omdat ik nu eenmaal boven de koeienstal zat, maakte de geur verder toch niet uit. De Nederlanders zetten telkens een dienblad met eten tegen de muur en klopten op een bepaalde manier, waarna ik tevoorschijn kwam om het op te halen. Enkele dagen lang had ik geen enkel contact en omdat dag en nacht gelijk leken aan

elkaar, was het alleen maar langzaam laten verstrijken van de tijd een verschrikkelijke bezigheid. Volgens mij was dit de beste manier om iemand helemaal te laten doordraaien. Het was wel zo ongeveer het ergste van al mijn ervaringen tot nu toe.

Ik was Saff dan ook erg dankbaar toen hij me na het invallen van de duisternis voor een paar uur mee naar beneden nam. Moeder, Saff en ik begonnen met elkaar te praten in een mengelmoes van Nederlands en Engels en met hulp van een woordenboek. Ik merkte dat ik het Nederlands begreep, mits ze maar langzaam spraken. Mijn grootmoeder kwam van de Schotse hooglanden en het dialect dat zij gebruikte was bijna identiek aan veel Nederlandse woorden. Zo zei zij altijd: "Come bin the huis," waar de Nederlanders: "Cum bennen de haus" zeiden. Gaandeweg leerden we vrij makkelijk met elkaar te communiceren, vooral als het om waarschuwingssignalen ging.

Na ongeveer 10 dagen verstoppert in het hooi leek het veilig genoeg om "slechts" op zolder te verblijven. Dat was een enorme opluchting. De kamer waarin ik verbleef was toch dicht bij het hooi en als de situatie dat noodzakelijk maakte, kon ik me altijd snel verstoppert in de geheime ruimte tussen het hooi.

Observatie van de omgeving was het belangrijkste om veiligheid te waarborgen. Vanaf zolder had ik geen zicht op de weg maar dat probleem loste ik op door een dakpan te vervangen met een stuk glas waar ik doorheen kon kijken. Zo kon ik ongeveer driekwart van de omgeving in de gaten houden. Het stuk glas zat er in 1985 nog steeds, toen mijn dochter een bezoek bracht aan Montfort. De boerderij stond toen bij iedereen bekend als het "Pilotenhuis."

De "iemand anders" die de dokter zou sturen, kwam al snel. Ze was de doktersassistente die moeder kwam "bezoeken." Dat zou in ieder geval geen achterdocht wekken. Haar eerste bezoek herinner ik me nog heel goed. Tot mijn verrassing was ze een jonge vrouw van ongeveer 20 jaar oud. Ze droeg een lange broek met daaroverheen een rok en ze werd vergezeld door een Duitse herder. Haar opdracht was om mijn "vot aan te kleden," zoals ze dat uitdrukte. Ze overhandigde mij ook mijn identiteitsbewijs. Het was een echt bewijs, met mijn eigen foto. Alleen de vingerafdruk erin klopte niet. Ze leerde mij ook mijn afkomst in het Nederlands uit te spreken, zelfs met een accent. Ik was Jan Boum van de Willemsparkweg 10 in Amsterdam, geboren op 5 augustus 1916 en leraar van beroep.² Nadat ik dit naar mijn mening in perfect Nederlands uitgesproken had, bleef ze maar zeggen: "Non non non" en herhaalde ze hoe het nu wel moest. Voor mij klonk het exact hetzelfde als zoals ik het zelf gezegd had, waardoor ik indruk kreeg dat ik niet echt een goede vertaler zou zijn.

Hoewel weinig mensen die ik ontmoette (om veiligheidsredenen) hun echte naam gebruikten, leerde ik de doktersassistente kennen als Lenie Peters.

Toen het leek alsof de activiteit van de Duitsers afnam, werd het voor mij veilig genoeg geacht om overdag op zolder en 's avonds in de woonkamer door te brengen. We spraken veel over Australië. Moeder en Saff waren erg geïnteresseerd in mijn thuisland. We communiceerden vooral in het Nederlands, met hulp van een Engels-Nederlands woordenboek en een hoop gebaren. Hoewel ik de taal nooit echt onder de knie gekregen heb, begreep ik uiteindelijk wel alles wat tegen mij gezegd werd.

---

² Letterlijk overgenomen, inclusief spelfouten, uit de Engelstalige versie van Jim Fee zelf.

Het eten was prima. We hadden eigengemaakt brood, wat erg donker was. Ik had geen idee waar het van gemaakt was. Er was een beetje melk en brood en zo af en toe wat vlees, meestal in de soep. Ik leerde me aan om de inhoud van de soep niet goed te onderzoeken, omdat me een keer was gebleken dat de donkere vlekken die erin zaten kennelijk vliegen waren... Omdat ik toch altijd hongerig was, loste ik dit probleem op door altijd omhoog of weg te kijken van het eten zelf.

Voedsel werd steeds schaarser met het invallen van de winter. Sommige mensen hadden zelfs helemaal geen eten en stierven van de honger. Toen ik net op de boerderij was, had Moeder een pak surrogaatkoffie. Toen het pak half leeg was, werd er wat geroosterde tarwe in de koffiemolen vermalen en bijgevoegd. Dat werd gemixt met de koffie. Het pak koffie leek wel magisch want het raakte nooit op. Sigaretten speelden een belangrijke rol in het leven van de mensen. In het begin kreeg ik sigaretten van de Nederlanders. Ik had geen idee waar ze vandaan kwamen en het leek me maar beter er ook niet naar te vragen. Ik kreeg ook nooit echte namen te horen want wat je niet wist kon je ook niet prijsgeven. Gaandeweg de tijd werden sigaretten erg schaars en waardevol. Daarmee werden ze een soort ruilmiddel, meer nog dan geld zelf. Saff speelde hierop in door zelf tabaksbladeren te produceren. Mijn taak daarbij was om de stengel van de bladeren te halen en de bladeren daarna zo fijn mogelijk te snijden. Saff droogde ze daarna (ik denk door te roosteren) waarna we ze nog fijner sneden. We gebruikten papier van verbandmateriaal, sulfanilamidepakketten en alles wat maar bruikbaar kon zijn om papieren sigaretten van te maken. Net als voor veel Nederlanders was het voor mij een erg vanzelfsprekende bezigheid.

Vanaf de weg gezien leek de boerderij erg groot maar het woongedeelte was verrassend klein. Het grootste deel werd gebruikt voor opslag van hooi en gereedschap. Als je door de voordeur naar binnen liep, kwam je in een gang die rechtdoor naar de achteruitgang leidde. Naar rechts was de deur naar de keuken, met daarin de waterpomp, ronde stoof en keukentafel. Er was één raam. Tegenover de keukendeur was de toegang naar de koeienstal, waar twee koeien stonden. Verder naar links was een deur naar de twee slaapkamers, naar de paardenstal (een paard) en naar de varkens (drie). Aan de linkerzijde van de gang was de deur naar de grote kamer en de achterste deur leidde naar het buitentoilet. Via de trap kwam je op een overloop, waar rechts een opslagruimte en slaapkamer was en links de hooizolder. Dit was de ruimte waar ik vele uren doorbracht. Iedereen zat goed onder dat ene dak, inclusief de vliegen. Een rare gedachte kwam er wel door bij me op: Alle ontlasting van de koeien, het paard en de varkens en ook het afvalwater van ons zelf, spoelde gewoon de grond in. Dezelfde grond als waaruit we het drinkwater oppompten... Maar men zeurde niet over dit soort zaken, met zoveel ernstiger problemen aan het hoofd.

Een ding dat de verveling aangenaam verbrak, was het bezoek van vertrouwde bezoekers, zeker de mensen die Engels spraken. Ik kan me nog het bezoek van een hogere politieambtenaar herinneren. Hij was op zoek naar vluchtende piloten, om hen uit handen van de Duitsers te houden, die hem daar overigens goed voor zouden betalen. Hij vroeg me of ik er kende en hij leek erg teleurgesteld toen ik hem zei dat dit niet zo was. Hij sprak erg goed Engels en deze man moest wel van onschatbare waarde voor het verzet zijn. Ik sprak ook nog met andere mensen van het verzet. Kleine, gedrongen mensen die me ruig over kwamen. Allemaal kenden ze de politieman en ik denk dat het smokkelaars waren voor de oorlog. Eén van hen

sprak Engels en hij was kennelijk de leider. Hij vertelde mij dat hij altijd twee scherpe handgranaten in zijn jaszakken droeg, voor als de Duitsers hem zouden pakken. Wat dan zou gebeuren laat zich raden en hieruit bleek me eens te meer de diepe verbittering en haat die deze mensen met zich meedroegen, omdat ze wisten wat de Duitsers in gevangenschap met hen deden. Net als velen in de bezette gebieden waren ze bij daglicht vriend maar bij duisternis moordenaars van de vijand.

's Nachts waren de Duitsers erg nerveus, wat dan ook reden was om een avondklok in te stellen. Een keer werd ik 's avonds, toen ik de deur om naar het toilet te gaan opende, verrast door een Duitser die met één hand op de deur wilde kloppen en met de andere hand een Walther pistool op me richtte. Ik vroeg me af wie op dat moment het meest verbaasd, of in mijn geval, bang was. Ik riep vlug om "Saff, Saff" en de wijze waarop ik hem aanriep maakte hem duidelijk dat er een noodgeval was en hij snel moest komen. Uiteindelijk bleek dat de Duitser de weg kwijt was en in de wetenschap dat Duitsers die alleen waren nogal eens overvallen werden, had hij zijn pistool maar uit voorzorg alvast gericht. Het lukte Saff om hem snel weer op weg te helpen.

Inmiddels plande het verzet een ontsnapping over de rivier "Maas," die op dat moment het front vormde tussen de geallieerden en de Duitsers. Naar het noorden toe lag bij Roermond nog de intacte brug over de Maas, op een plek waar de Duitsers nog in een klein gebied aan de andere kant van de rivier stand hielden. Omdat iedere passant aan controle werd onderworpen, observeerde men voortdurend de brug om te bepalen wanneer deze het beste gebruikt kon worden. Een zaterdagnacht werd gekozen om de rivier over te steken en aan de overzijde te schuilen, in afwachting van een Britse aanval die de Duitsers zou doen terugtrekken. Helaas braken er in de voorafgaande donderdagnacht hevige gevechten uit. De Britten gebruikten zoeklichten die ze op de wolken projecteerden en zo werd de nacht in dag veranderd. Na een zwaar bombardement rukten tanks op richting de brug maar ze slaagden er eerst niet in de mannen in de loopgraven te passeren. Bij een nieuwe aanvalsgolf zag ik hoe de soldaten uit de loopgraven kwamen en zich over de brug terugtrokken, waarbij er velen neergeschoten werden. Het was een onprettig schouwspel. De Duitsers moesten hun overgebleven gebied aan de andere kant van de rivier opgeven maar... ze bliezen tevens de Maasbrug op. En daarmee ook mijn ontsnappingsplan.

Meer en meer raakte ik op m'n gemak en het grootste deel van de dag was ik beneden en ging alleen naar boven als er Duitsers waren. De meeste mensen bemoeiden zich alleen maar met hun eigen zaken en waren in het geheel niet achterdochtig. Een incident iets verderop had wel impact op me. Een huis was op mysterieuze wijze in brand gevlogen en toen de twee eigenaren erbij uitkwamen werden ze ter plekke neergeschoten. Het waren N.S.B.-ers, informanten voor de Duitsers.

Op sommige zondagen kwamen er enkele Nederlanders in de boerderij om te bidden. Het was een strenge katholieke gemeenschap. Ik bleef dan boven maar betwijfelde of iemand van de aanwezigen me zou verraden. Enkele mensen die te vertrouwen waren bezochten me toch wel eens, dus ik was niet verbaasd toen ik een keer voetstappen op de trap hoorde. Ik kwam te voorschijn om mijn visite te verwelkomen maar tot mijn schrik keek ik een Duitse onderofficier aan, die zijn pistool op mij gericht had en riep: "Handen omhoog." Achter hem kwamen soldaten met

geweren waar bajonetten op geplaatst waren en ze begonnen de zolder grondig te doorzoeken. Ik moest denken aan een tip die ik van één van de verzetsmensen gekregen had. Als ik gevangengenomen en herkend zou worden en als er veel Nederlanders in het huis waren, zou ik toch moeten proberen te ontsnappen. De anderen zouden er door gewaarschuwd worden en dan hetzelfde doen. Ze hadden immers niets te verliezen in de wetenschap dat ze sowieso neergeschoten zouden worden.

Behalve de onderofficier negeerde iedereen me. Ervaren als hij duidelijk was, bleef hij zijn blik op mij gericht houden en hield hij de nodige afstand. Het leek alsof hij niet echt in mij geïnteresseerd was, dus nam ik op de bluf een gokje. Ik liet een hand langzaam zakken en deed alsof ik rookte. Hij knikte met z'n hoofd en keek me indringend aan toen ik de tabak uit mijn broekzak pakte. Gelukkig was het huisgemaakte tabak, dus rolde ik een sigaret van keukenpapier en stak het aan. De doorzoeking was toen ook ten einde en de soldaten hadden kennelijk niets bijzonders gevonden. Ze gingen weg, gevolgd door de onderofficier, die lachte, knikte en "Whe dag" zei, wat ik verstond als "Goeiedag." Ik liep direct achter hem aan naar beneden, omdat ik wist dat de aanwezigen die mij kenden verwonderd en nerveus zouden zijn.

De doorzoeking was duidelijk gepland. Ramen en deuren werden door Duitsers in de gaten gehouden en de Nederlanders zaten allemaal met hun handen op hun hoofd op de grond. Normaal gesproken hadden we altijd genoeg waarschuwingstijd maar nu waren we toch verrast. Aangezien ik zo openlijk rondliep werd ik simpelweg voor een Nederlander aangezien. Je kunt je voorstellen wat een opluchting het voor de anderen was, dat ze me gewoon zagen rondlopen. En niet in de laatste plaats voor mezelf ook! Enkele Nederlanders hadden me nu dus wel gezien maar ik wist dat ik geen problemen van hen hoefde te verwachten.

Toen de winter inviel werd het een stuk kouder. Vaak kwamen er soldaten langs die van het front kwamen. Ze kwamen binnen voor een praatje en om op te warmen. Dit leidde tot een beangstigend incident voor mij, maar Saff maakte zich nergens druk om. Ik zat een keer voor de stoof "Vanity Fair" te lezen, het enige Engelse leesmateriaal dat er was. Plotseling was er een hoop kabaal en kwamen er 10 soldaten de keuken in die allemaal naast me gingen zitten. Snel sloot ik het boek en ik merkte dat de soldaten me uitlachten. Saff deed mee in hun conversatie en vertelde de soldaten dat ik niet helemaal goed bij mijn hoofd was en er ook zo uitzag. Voor mij was dit echter alleen maar een angstige ervaring die goed afliep.

Hierdoor kreeg ik wel het gevoel dat ik voor een Nederlander door kon gaan, als ik maar goed oplette. Toen Saff en enkele vrienden erop uitgingen om te hooien, hielp ik dan ook gewoon mee. We werkte niet ver van de weg af, met een bos aan de andere kant. Een Duitser op een lichte motor stopte bij ons. Hij parkeerde de motor en liep over een smal pad in de richting van het bos. In het bos lag een hoofdkwartier. Wij stopten met werken om te kijken en een paar van ons spraken iets met elkaar af en renden toen naar de motor. Nadat ze goed rondgekeken hadden, pikten ze de motor op en liepen ermee terug het veld in en verstopte hem daar. Daarna gingen we verder met werken alsof er niets aan de hand was. Enige tijd later kwam de Duitser terug en hij raakte natuurlijk in paniek toen hij zijn motor niet kon vinden. Mijn vrienden vertelden hem dat ze een Duitser over het pad hadden zien aankomen die de motor gestart had en er gewoon mee was weggereden. De Duitser raakte er helemaal door van slag en liep kwaad weg.

Enige tijd later, op dezelfde weg, stopte er een Duitse wagen geladen met hooi en soldaten daar bovenop. Enkele Nederlanders spraken met de soldaten toen plotseling drie Amerikaanse Thunderbolt gevechtsvliegtuigen heel laag voorbij vlogen en het vuur openden op de Duitsers.

De soldaten rolden van de wagen af, vielen op de grond en bleven rollen. Vreemd genoeg schreeuwde maar één iemand, ook nog een Nederlander, dat hij geraakt was. Bij nader onderzoek bleek dat dit niet een directe treffer maar een ricochet geweest moest zijn want hij had geen open wond.

Op dezelfde weg, maar dan iets verderop, gebeurde ook nog een derde incident. Het nabij gelegen bos werd door Britse 150mm howitzer kanonnen bestookt. Ik kon zien dat een man met zijn paard en wagen zo snel mogelijk weg probeerde te komen. Plotseling lande er een salvo precies op de plaats waar de man was en waarbij zowel hij zelf als zijn paard en wagen in een grote stofwolk verdwenen. Toen de wolk opgetrokken was, waren man, paard noch wagen ook maar ergens te bekennen.

Inmiddels zette de winter goed door. "Een erg strenge winter" zoals Lenie het zei. Het werd al maar kouder en voedsel werd schaars, zelfs voor de Duitsers die vaak op bezoek kwamen. Een keer stond een groep soldaten bij het huis, toen er een andere soldaat kwam aanrennen en riep: "Grunei Polizey. " Tot mijn grote verbazing namen alle soldaten als een gek de benen. Hierdoor werd ik een beetje achterdochtig, dus besloot ik boven op zolder te blijven. Ik wist niet wat "Grunei Polizey" betekende maar ik had het gevoel dat er problemen op komst waren. Het betekende groene politie, een soort militaire Gestapo. Al snel arriveerde er een groep in groen gestoken soldaten, tegelijk met een Nederlander die een paard en wagen bij zich had waarop aardappelen geladen waren. De G.P.'s hielden hem aan en het was duidelijk dat ze z'n aardappelen vorderden. Moedig als de Nederlander was, protesteerde hij fel. De officier van de groep trok echter zijn pistool en het leek alsof hij het ging gebruiken ook. De Nederlander gaf al schouderophalend toe en een soldaat nam het paard bij diens hoofd en leidde de wagen weg, met daarop het waardevolle voedsel van de Nederlanders.

De gewone soldaten kwamen weer tevoorschijn en spraken met elkaar, duidelijk vloekend over hetgeen er gebeurd was. Het woord "swinehund" herkende ik in ieder geval. Ook zij hadden dus niet veel op met de G.P..

Het leek erop dat de Duitsers zich aan het voorbereiden waren op een actie. Op een heldere ochtend stonden er plotseling tien tanks en twee stuks artillerie bij de boerderij. Hoog in de lucht patrouilleerden twee spitfires. Ik wist zeker dat de tanks zichtbaar waren vanuit de lucht, dus lette ik, net als de Duitsers, goed op wat de vliegtuigen deden. Ik wist hoeveel schade de spitfires konden aanrichten en als ze hier de tanks zouden aanvallen, zou er van de boerderij niets over blijven. Gelukkig gebeurde er niets en bij zonsondergang trokken de tanks verder.

Sneeuw begon het landschap te bedekken. Bomen verloren hun bladeren maar de aluminium stripjes, die tot doel hadden de radar te storen, bleven hangen. De militaire activiteit nam al maar toe en het was een komen en gaan van voertuigen en soldaten.

De Duitsers hadden inmiddels enkele nabij gelegen dorpen geëvacueerd om er zo versterkte vestigingen van te kunnen maken. Inwoners kregen drie uur de tijd om hun spullen te pakken en daarna moesten ze wegwezen, zonder dat ze gebruik konden

maken van paarden of voertuigen. Die waren al allemaal door de Duitsers voor zichzelf gevorderd.

Een stroom aan geëvacueerde trok door een dikke laag sneeuw voorbij. Ze duwden kruiwagens, kinderwagens, kleine karretjes en alles wat ook maar wielen had zoals fietsen, geladen met spullen, voor zich uit. Ze trokken richting Montfort of ergens anders om onderdak te zoeken. In de "Ophoven boerderij" kreeg een groep van ongeveer 40 mensen onderdak. Het was erg druk en het legde een zware belasting op de voedselvoorraad. Voor mij was er ook geen mogelijkheid meer om me te verstoppen, dus werd ik maar een "gewone" Nederlander als alle anderen. Gelukkig begreep ik de taal inmiddels al aardig.

Het was zielig en hartverscheurend om zoveel vrouwen en kinderen door de sneeuw te moeten zien ploeteren of, zoals een keer, een groep nonnen die een wagen voor zich uit trokken en duwden. De wagen was volgeladen met spullen en bovenop lag een oude non, gewikkeld in een deken tegen de kou. Niet veel later kwam een andere groep. Paarden, gewikkeld in dekens, trokken een Duitse ambulance met gewonden weg van het front. Gewonden die nog konden lopen liepen ernaast. Je kreeg bijna medelijden met hen, zo wanhopig keken ze. Deze ene dag liet zien hoe er in "geciviliseerde" landen werd geleden onder de verschrikkingen van de oorlog.

De Duitse activiteit bleef toenemen. We dachten dat ze zich voorbereidden op een geallieerde aanval, die sinds september tot stilstand was gekomen. Een week voor kerstmis kondigden artilleriebeschietingen aan beide zijden duidelijk het begin van de aanval aan. Enkele vrienden kwamen die avond naar de boerderij en om te vieren dat de bevrijding was begonnen, openden we een grote stenen fles met "sjnaps." Toen we 's ochtends allemaal met koppijn wakker werden, ontdekten we dat het geluid van de kanonnen juist afnam, in plaats van dichterbij kwam. Later hoorden we dat het de Duitsers waren die aangevallen hadden, door de Ardennen richting Amsterdam. Door dit bericht leek het toch al grauwe weer nog grauer, toen ik me besepte dat ik ook deze kerstmis niet thuis zou zijn. De vierde al. De andere drie waren doorgebracht in Canada, Schotland, Cairo en nu was ik hier; in Nederland.

Toen het weer verbeterde kon de luchtmacht ook weer toeslaan, waardoor de Duitsers zich weer moesten terugtrekken. Op nieuwjaarsdag, tevens mijn verjaardag, hadden we een klein feestje. De Luftwaffe droeg ook haar steentje bij aan mijn verjaardag door een groot aantal vliegtuigen op de geallieerden af te sturen. Ze vlogen erg laag over met alle mogelijke typen vliegtuigen die ze hadden, behalve de straalvliegtuigen. Later hoorden we dat de aanval compleet mislukte.

Tijdens al deze schermutselingen gebeurde er iets waardoor we er een bewoner bij kregen in de boerderij. De Duitsers waren erg effectief in het vangen van ontsnappende piloten maar één van hen wist toch contact te leggen met het verzet. Hij claimde een Amerikaanse luitenant te zijn, de piloot van een B17. Mensen uit het verzet vertelden hem dat ze hem naar iemand zouden brengen die Engels sprak, een leraar. Dat was ik dus en ik kreeg de opdracht om de man te ondervragen. We spraken een tijdje met elkaar en ik raakte ervan overtuigd dat deze man geen piloot was en misschien wel helemaal geen officier. Hij was duidelijk wel een Amerikaan. Toen ik dit tegen mensen van het verzet zei, droegen ze mij op om hem te vermoorden. Het kon immers ook een Duitser zijn, die zich voordeed als

ontsnappende piloot, om zo het ondergronds netwerk op te kunnen rollen. Het verzet wilde geen risico nemen. Ik was het hier absoluut niet mee eens, omdat het voor mij duidelijk was dat het een Amerikaan betrof die zich groter voordeed dan hij eigenlijk was. Ik beloofde dat ik hem in de gaten zou houden en hem zou neerschieten als bleek dat hij inderdaad de vijand was. Ik had daarvoor een pistool gekregen, een Walther P38, 9 mm.

Uiteindelijk bleek de Amerikaan inderdaad geen piloot te zijn maar boordschutter. Hij heette Watkins. Hij werd ondervraagd door de inlichtingendienst toen we vrij kwamen maar had toen nog steeds geen flauw idee van het feit dat zijn stompzinnigheid hem bijna het leven gekost had.

Voedsel was zo schaars geworden dat er eigenlijk bijna niets meer was. Wel waren er nog wat varkens, als laatste reserve. De Duitse soldaten waren ook hongerig en pakten wat ze konden maar gebruikten daar nooit geweld bij. Ze kwamen vaak naar de boerderij en waren daarbij vriendelijk. Ze waren eigenlijk niet anders dan onze eigen troepen. Ook zij vertelden over thuis, hun vrouwen en kinderen en lieten foto's zien van hun geliefden. Ze wisten dat de oorlog verloren was en ze zouden zich overgeven als dat mogelijk zou zijn. Dit waren niet de jongelingen die nog in Hitler geloofden.

Maar er waren ook officieren met andere manieren. Op een namiddag waren de Amerikaan en ik in de keuken toen we geschreeuw en andere geluiden hoorden. Toen we naar buiten gluurden zagen we dat Saff ruzie had met een SS officier die een pistool in zijn hand had. Er waren verder nog meer, goed bewapende SS – ers, op het erf. We moesten maken dat we ons gingen verbergen. De enige manier om in de schuilplaats te komen was via de koeienstal. De Yank hielp me springen naar de hoger gelegen vloer, waar ik me aan kon optrekken. Het lukte me om boven te komen en ik ging op vloer liggen om de Amerikaan naar boven te trekken. Dat lukte net op tijd. We zagen enkele SS-ers de keuken in komen en toen hoorden we plots schoten. De SS-ers hadden de varkens doodgeschoten en sleepten ze weg. Voor ons was het echter een enorme opluchting dat we Saff wel nog zagen staan en dat hij veilig was.

De daaropvolgende nacht gingen enkele verzetslieden Duitsland in (dat was maar 2 kilometer lopen) en ze overvielen een Duitse boerderij om er eten mee te nemen. Voor ons zat er een vette halve zeug bij. Het werd gepekeld met zout en verstopt in het hooi. Omdat het toch zo extreem koud was, hield het vlees zich goed. Het was ons enige eten tot het moment van de bevrijding. Zo ongeveer iedere derde dag werd ik er ziek van maar ik had geen keus. Ik woog nog maar 122 pond.

Ongeveer halverwege januari veranderde de situatie, toen bombardementen en luchtactiviteiten toenamen. Het was nog steeds helder en koud weer. Er kwamen echter geen soldaten meer naar de boerderij en het leek alsof een deel van de Duitsers zich had teruggetrokken. De bombardementen werden al maar zwaarder en ik zag dat er een luchtaanval op Montfort werd uitgevoerd. Ik raakte hierdoor erg van slag want ik wist dat er in Montfort geen vijandige troepen meer waren, alleen maar onschuldige burgers. Op de tweede dag van deze aanval zocht ik geen dekking maar ging ik me plat in de sneeuw liggen en keek naar onze vliegtuigen. Ik zag dat een van onze toestellen een 1000 ponders losliet in een duikvlucht. De bom viel maar een paar voet omlaag toen hij explodeerde. De motor en de staart van het vliegtuig braken hierdoor af van de rest, dat daarna in een soort confetti uit elkaar spatte. De staart kwam dichtbij terecht en ik kon het registratienummer zien.

De dag ervoor was er al iets soortgelijks gebeurd. Later rapporteerde ik hierover bij de luchtmacht.

Andere vliegtuigen, die wel goed hun bommen hadden gedropt, scheerden voorbij de boerderij. Toen ik dat zag, stond ik op en maakte ik het "Wash Out" signaal en wees naar de boerderij. De squadronleider maakte een tweede run, heel erg laag en ik zag dat hij daarbij zijn duim omhoog deed en ons daarna met rust liet.

Het was nu duidelijk dat de Britten hun opmars hadden voortgezet. Door het intense artillerie – en geweervuur werd het gevaarlijk om rond te lopen. Hoewel we vrij ver van ons af konden kijken, zagen we maar geen beweging. De mensen in Montfort zelf waren ofwel gevlucht, of ze zaten ondergedoken in hun kelders. De Yank en ik probeerden zo voorzichtig mogelijk te ontdekken wat er aan de hand was maar telkens werden we onder vuur genomen. Het was frustrerend om zo dicht bij de vrijheid te zijn maar er niet daadwerkelijk bij te kunnen.

Na ongeveer drie dagen van zware bombardementen werd het rustig. Saff, de Yank en ik waren buiten de boerderij en probeerden uit te vinden wat nu de situatie eigenlijk was. We hoorden de motor van een voertuig dat over de weg onze kant op kwam. Als de Duitsers gemotoriseerd vervoer gebruikten, betekende dit doorgaans niet veel goeds. De Yank en ik vluchtten dan ook snel naar binnen om ons te verbergen. Het voertuig reed recht naar de boerderij en stopte. Ik kon het zelf niet zien maar ik hoorde wel dat er gesproken werd tussen Saff en de bemanning. Tot mijn grote vreugde besepte ik dat ze Engels spraken! Ik kon het niet geloven dus gluurde ik eerst stiekem naar buiten. Er stond een gepantserde wagen met daarbij soldaten in Britse uniformen die Engels spraken. Ik kwam direct te voorschijn en dolenthousiast maakte ik bekend wie ik was. Ze waren een verkenningseenheid van het 11^e regiment Huzaren. Ik had deze eenheid al eens ontmoet in Afrika. Ze hadden een manier gevonden om voorbij de Duitse linie te komen en zo informatie te vergaren. Tegen zonsondergang waren ze gestuit op een Nederlander, die hen over een piloot vertelde die iets verderop in een boerderij zat. Daarop hadden ze besloten om het erop te wagen en mij op te pikken. Ze moesten vrijwel direct weer terugkeren met de Yank en mij, omdat het donker werd. We hadden nauwelijks tijd om afscheid te nemen van Saff en Moeder.

We kwamen veilig aan in een nogal kapot geschoten dorp, dat duidelijk een voorwaartse post van het Britse leger was. Er waren troepen, gepantserde voertuigen en artillerie maar burgers waren in geen velden of wegen te bekennen. De bemanning waarmee we meereisden nam ons mee een gebouw in van twee verdiepingen, waarvan het dak kapot geschoten was. Binnenin werd het gebouw warm gehouden door een open vuur, dat gevoed werd door de kozijnen en meubilair. Als welkomstmaal kreeg ik een heerlijk warm legerrantsoen dat, vergeleken met wat we gewend waren, smaakte alsof het een gourmetmaaltijd was! Ik kreeg ook een grote mok thee die ietwat vreemd smaakte vanwege de rum die erin zat. De bemanning had een dubbele portie ontvangen, omdat ze ons succesvol bevrijd hadden. Ik kreeg een laken en al gauw lag ik plat op de vloer. Mede dankzij de goede maaltijd en de "thee" sliep ik tot in de ochtend als een roosje.

Toen de bemanning op het punt stond om weer op verkenning te gaan, vroeg de officier mij of ik mee wilde, omdat ik hen de mensen kon wijzen die goede inlichtingen konden verschaffen. Ik ging maar al te graag mee maar vroeg wel

toestemming om het machinegeweer te mogen bedienen. De officier keek mij geamuseerd aan en ging hiermee graag akkoord.

Voorzichtig reden we terug en zonder problemen kwamen we bij Saff en Moeder. Ze waren blij me weer te zien. Er waren verschillende mensen bij de boerderij, waarvan ik er enkele herkende als leden van het verzet. Ik vertelde Saff wat de bedoeling was en al snel werd er informatie uitgewisseld. Plotseling, 50 meter bij ons vandaan uit het struikgewas, kwamen er twee Duitsers aangelopen. Ze waren stomverbaasd ons zo te zien en zette het al snel op een lopen. Dat duurde niet lang, omdat een van de Britten hen met zijn automatische machinegeweer neerschoot. Toen drie soldaten de lichamen wilden gaan onderzoeken, werden ze plotseling weer onder vuur genomen. Een van de drie gaf dekkingsvuur en de andere twee trokken zich weer terug. Daarna kwam de derde terug en allemaal zochten we dekking in de kelder en het pantservoertuig. Toen de schotenwisseling voorbij was, deden de legerjongens het incident tot mijn verbazing af als een goeie grap...

Toen de officier informatie via de radio doorgaf, kreeg hij de vraag waar de Britse piloot was. Nadat hij daarop antwoordde dat de piloot bij hen was, gaf dit nogal wat commotie en hij kreeg de opdracht om onmiddellijk met mij terug te keren. De officier legde uit dat hij waardevolle informatie aan het verzamelen was en niet terug kon. Uiteindelijk werd besloten dat een koerier mij zou komen halen.

Saff en Moeder waren oprecht blij om mij weer te zien. Ze gaven me mijn spullen terug, zoals de gevechtsgas, broek en schoenen. Alles netjes schoon en gerepareerd. Omdat ik op het punt stond om te vertrekken, werd het een emotionele bedoeling. Moeder had de tranen in de ogen staan. Hoewel ik graag wilde gaan, voelde ik me toch erg verdrietig. We hadden samen zoveel meegemaakt en dankzij hen leefde ik nog. Afscheid nemen viel me zwaar. Ik was hen immers zoveel verschuldigd.

Iemand riep: "Daar komt hij" en ver weg zag ik een smal, tweezits verkenningsvoertuig onze kant op rijden. Het voertuig werd een "Dingo" genoemd en ging duidelijk op topsnelheid. Halverwege de weg sloegen plotseling enkele mortiergranaten bij het voertuig in en op de een of andere manier bleek de Dingo toen toch nog iets sneller te kunnen rijden. Uiteindelijk bereikte hij ons toch. De bestuurder stond de trillen op zijn benen en was boos op me, omdat het mijn schuld was dat hij in gevaar gebracht werd. Hij was van de staf en duidelijk uit een ander hout gesneden dan de bemanning waarmee ik op pad was. Hij was er "zeker" van dat hij op de terugweg gedood zou worden. Ik sprak erover met de officier en het enige wat hij zei was: "No worries." Hij sprak even in zijn radio en direct daarna liet de artillerie enkele 25 ponders neerdalen op de plek vanwaar de mortieren waren afschoten op de Dingo. De officier gaf enkele correcties door en daarna opende de hele artilleriebatterij het vuur op het gebied.

Op de terugweg werd er geen schot op ons gelost. We reden een stuk verder door, naar een hoofdkwartier. Het enige teken van oorlog hier was het verre geluid van kanonnen. We werden ontvangen door een militaire politieman, die me enigszins verbaasd aankeek. Ik had geen hoofddeksel, droeg simpele boerenkleding en daaronder houten klompen, die gevuld waren met stro omdat ze me te groot waren. Het enige dat ik bij me droeg was het uniform en de schoenen die Moeder me nog gegeven had. De M.P. leidde me naar een deur waar "Intelligence" op stond. Ik liep een kamer in die bezaaid leek met kaarten en waar in het midden een officier achter een bureau zat dat uitpuilde met mappen en papieren. Hij schudde

mij de hand en verliet de kamer, terwijl de M.P. bij de deur bleef. Dit verbaasde me, want op sommige papieren stond een stempel met "Secret." Ik vroeg me af of ik stiekem geobserveerd werd dus bleef ik maar weg van het bureau. De officier kwam al snel weer terug en hij begon me te ondervragen. De belangrijkste vraag die ik verwachtte kwam maar niet en volgens mij heb ik hem daarom uiteindelijk "b.....d" genoemd.³ Hij keek me verrast aan (hoewel ik me afvroeg of hij dat wel was) en vroeg me waarom. Ik antwoordde: "Ik ben nu meer dan vijf maanden vermist en mijn moeder, vader, verloofde en vrienden zullen toch wel erg opgelucht zijn als ze vernemen dat ik veilig en wel teruggekomen ben." Daarop vroeg hij mij naar mijn naam, rang en dienstnummer. Hij schreef dit op een meldingsformulier, gaf dit aan de ordonnans en beval hem dit naar Engeland te verzenden. Hij legde uit dat hij eerst zeker moest weten wat mijn identiteit was. Ik antwoordde daarop dat mijn accent daarvoor toch wel genoeg moest zijn. Dat was hem wel opgevallen maar ook dat mijn accent kennelijk iets veranderd was. Het zou de eerste keer niet zijn dat Duitsers zich voordeden als ontsnappende piloten.

Na de ondervraging ging ik lunchen in de officiersmess. Nog steeds gekleed in mijn Nederlandse kleren zag ik er een beetje vreemd uit tussen al die nette uniformen. Maar iedereen heette mij hartelijk welkom en ze vroegen hoe het was om in Duits gebied te overleven. Ze waren vooral geïnteresseerd in de aanwezigheid van de Duitse tanks tijdens het Ardennenoffensief, omdat de Engelsen toen de meeste tanks naar het zuiden hadden moeten verplaatsen. Eén officier beweerde zelfs dat ze alleen maar klerken, koks en afwassers hadden om dit deel van het front te houden.

Na de lunch werd ik overgeplaatst naar een plaats net buiten Brussel. Ik werd kort door een dokter onderzocht die mij eerst opdracht gaf om een warm bad te nemen. Hij schreef me verder voor dat ik een stel schone kleren aan moest doen en de kleding die ik droeg maar moest verbranden.

Het is moeilijk te omschrijven hoe luxe dat bad aanvoelde. Het was mijn eerste bad in vijf maanden. Een laag dood vel pelde van me af, waardoor ik weer wat meer kleur kreeg. Ik kreeg nieuwe kleren; een grijze R.A.F. gevechtsjas, mijn originele blauwe R.A.A.F. broek, en mijn eigen schoenen. Ik had geen badges of rangonderscheidingstekens. Toen ik weer schoon was en schone kleren droeg was de dokter wel bereid me helemaal te onderzoeken. Hij merkte de wond aan mijn linkerbeen wel maar was veel meer geïnteresseerde in de schotwond. Hij riep er een andere dokter bij want het was, gelet op de in – en uitschotverwonding, onverklaarbaar dat mijn heup niet verbrijzeld was. Ze kwamen met een hele theorie op de proppen, dat de kogel maar net mijn heup gemist had, rond getold was in mijn been en daarna zijwaarts het been had verlaten. Dit soort details konden me op dat moment gestolen worden. Belangrijker was dat ik fysiek in orde was en alleen maar een beetje onder gewicht zat.

Al snel werd ik weer overgeplaatst, ditmaal naar een speciale eenheid die zich bezighield met ontsnapte piloten zoals ik. Ik was hun eerste klant. Het was in Brussel en ik werd behandeld alsof ik een speciale gast was. In een korte periode ging ik met mijn levenstandaard van het ene uiterste naar het andere uiterste. Eerst hongerig en angstig, was ik nu goed gevoed, warm en veilig. Toen ik in Brussel was, werd ik bezocht door Lady Tedder. Ze was de bevelhebber van de W.A.A.F.'s en haar man was chef van de tactische luchtstrijdkrachten in Europa. Hun hoofdkwartier lag in Brussel. Het was een heel levendige vrouw en toen ze merkte

---

³ Met "B.....D" bedoelt Jim Fee hier vermoedelijk "bastard" (klootzak)

dat ik geen "wings" op mijn uniform had, bietste ze er ergens een paar en naaide ze er zelf op. Ze stond erop dat we mijn veilige terugkomst moesten vieren, waarop enkele van ons er met de jeep op uittrokken, naar diverse nachtclubs. Ze hield ervan om champagne met brandy te drinken, een erg sterke drankje. Toen we bij een bar naar buiten liepen, merkten we dat onze jeep verdwenen was. Onmiddellijk beval ze onze chauffeur om een ander jeep te vinden die hij kon starten en deze "leenden" we om weer mee verder te rijden.

Ook had ik nog een ander privilege. Ik mocht beschikken over een auto met bestuurder. Ik mocht niet zelf rijden. Op een dag vroeg een Australiër me of ik samen met hem in een auto een rondje wou gaan rijden. Ik vond dat goed en was verbaasd te zien dat de auto waarmee we gingen een grote Cadillac was. De Australiër legde me uit dat hij een ontmoeting had met een Belg, waarmee hij een deal gesloten had om Gin en Scotch op de zwarte markt te verkopen. In ruil daarvoor zou hij een flat en een vrouw krijgen. Ik vertelde hem dat het stom was om zulke risico's te lopen, want de Britten waren erg streng voor zwarthandelaren. Hij liep zelfs het gevaar om enkele jaren in de bak te belanden. Het was overigens helemaal niet moeilijk om een flat en een vrouw te vinden in het pas bevrijde Brussel. Hij kwam tot het inzicht om de deal te laten varen. We reden naar een behoorlijk verwaarloosd deel van Brussel, waar onze Cadillac te groot was voor de smalle straatjes. We liepen verder en na 70 meter klopte mijn maat op de deur van een café. Daar ontmoetten we een dikke, vettig kijkende Belg. De Aussie en ik gingen aan een kant van de tafel zitten en de Belg aan de andere. Mijn maat legde uit dat de deal niet doorging. Ik zag dat de houding van de Belg direct veranderde en merkte dat we hem duidelijk gemaakt hadden dat hij een zwarthandelaar was. Hij keek onverzettelijk en zei dat we onze gedachten toch maar weer moesten veranderen. In zijn eigen taal riep hij iets en van achter uit de zaak kwamen twee ruige kerels aanlopen die grote messen bij zich droegen. Ik greep in mijn gevechtsjas, haalde er mijn 9 mm pistool onder vandaan en laadde het door. Ik zei "Ik denk dat jij je gedachte maar moet veranderen. Vertel je maten dat ze naar de achterste muur lopen. Ik weet niet zeker of ik jullie alle drie overhoop kan schieten maar wel dat de eerste twee kogels in die dikke vette buik van jou zullen verdwijnen." De Belg verbleekte en gaf toe. Zijn maten trokken zich terug en wij renden naar de auto. Toen we terugreden zei de Aussie: "Mijn god, jij hebt me daar een goede show weggegeven. Ik geloofde echt dat je zou doen wat je zei." Hij schrok toen ik zei dat het zo echt leek omdat ik gewoon gedaan zou hebben waarmee ik gedreigd had, als dat nodig was geweest. Hij snapte niet dat ik net uit de oorlog gekomen was en dat ik iemand zou kunnen doden om te overleven. Dat pistool heb ik nooit meer getrokken en vanaf het moment dat ik terug in Engeland was heb ik het ook niet meer bij me gedragen. Volgens mij was dat de eerste stap die ik nam om weer een normale burger te worden.